

אליטות שוקעות

פעם ראשונה הגעתי לאילת בתחילת שנות החמישים, זה היה בשנת 1950 או 1951. נסענו כל הכיתה בבית הספר התיכון לבאר אורה שם היו מקימים חוות גדנע. חפרנו בורות לעצים באדמה הסלעית היבשה והקשה וגם תעלה עמוקה לשדה מטווחים. אני כדרכי אז הייתי חרוץ ונלהב אחזתי במכוש בכח רב עד שזכיתי לציון לשבח ואפילו לתשומת ליבה של ילדה יפה וחכמה מגבעת חן ושמה נעמה.

בפעם השניה זה היה אחרי אסון מעלה העקרבים. מחבלים ערכו מארב לאוטובוס אשר נסע לאילת ופגעו בכל הנוסעים. מאז היו שני ג'יפים מזוינים מלווים את האוטובוס אחד מאחור ואחד מלפנים. בשנים הראשונות שלאחר קום המדינה קפלן שר האוצר לא ידע במה יקנה את אונית הגרעינים הבאה בטרם גמרנו לאכול את האוניה שכבר באה וגרעינים זה הלחם בלעדיהם אי אפשר. בעיתונות בעולם פקפקו ביכולת של ישראל הקטנה לשרוד כלכלית. הממשלה הזמינה כלכלן, יהודי כמובן, אוסקר גאס מבריטניה. הלז נסע מבאר שבע ועד דן ואחרי שבועיים בא לישיבת הממשלה ואמר: המצב נואש, אתם תצאו ממנו, אינני יודע איך. אבל אז האמריקנים התעשתו ושלחו לנו חבל הצלה בדמות חוק PL 480. היו להם אז עודפים של גרעינים והם מכרו לנו אותם תמורת מטבע ישראלי שהדפסנו בשפע ולא דולר ולא לירה סטרלינג, שהיו אז הכסף הבין לאומי, והיו אצלנו במחסור. עליהם הוסיפו קבוצת מומחים, אשר יבואו וילמדו אותנו דבר ודבר אחר. בתחילת שנות החמישים בגרנו ושלחנו את המומחים הזרים הביתה. והם, רגע לפני שנסעו קיבלו צ'ופר, טיול לאילת. ומי בג'יפ הראשון? אני כמובן. לא ידעתי לנהוג אבל הייתי מפקד החוליה שזו זכותי. לאילת לא היה כביש היתה דרך שנפרצה על ידי מוטור גרידר מכונה מחליקה. המכונה עושה את המסלול גלים גלים. בכדי שהנוסעים לא יקבלו מחלת ים צריך לנסוע מהר כ- 80 קמ"ש. בלילה בשמירה למדתי את מהלכי הג'יפ ובבוקר יצאתי בראש השיירה. ככה זה כשאתה צעיר. אינני יודע אם זה היה אמת או חלום ולא בטוח אם כל הדרך או רק בהתחלה אבל אני זוכר שבסוף. סיימתי בג'יפ בהקפת ניצחון בתוך המרפסת אשר הקיפה את בית החייל אשר באילת.

המומחים ואנחנו התמקמנו בטאבה שהיה חוף ריק מאדם ומלא אלמוגים ודגים צבעוניים ואני מצאתי שם את בתו של ראש המומחים והשבוע עבר כחלום. לימים עבדתי על תכנון נמל ורכבת לאילת. באתי לאילת ומצאתי ככתוב בשיר ש"על המגרש עומדת עיר" ואף על פי שלא הוזכר עמד שם גם נמל כמעט מופקר. רצינו להעביר מסילה מן הצפון ועד הנמל והנה ביניהם עומדת עיר. ואני באתי מן הצפון להציג בפני שועי העיר תוכנית אשר בה בחנו שבע דרכים בהן יכולה המסילה לחבור לנמל ממנהרה מתחת לעיר ועד להעברת הנמל לצפון לעיר. את הרצאתי פתחתי בסיפור הטיול משנות החמישים, שנים אשר בהן עוד לא היו הנמל ולא

העיר, סיפרתי את הסיפור הזה ואמרתי: "לו היה לנו חזון והיינו הופכים את היוצרות ובונים את העיר בדרום ואת הנמל בצפון הכול היה אחרת". טוב למחיאות כפיים לא זכיתי שם.

הטיול לאילת. נסעתי לחיפה. בדרך הגעתי לתחנה בירושלים והחמצתי את האוטובוס לחיפה, 940 קוראים לו. ישבתי לחכות לאוטובוס הבא. לא היה שם איש מלבד אחד, איש קטן במעיל גדול. הסתכלתי עליו והוא פתח את פיו ודיבר. כאשר עליתי לאוטו וישבתי כהרגלי בספסל הראשון ליד הדלת, ביקש לשבת על ידי, הזמנתי אותו לשבת וישב. דיברנו כמעט כל הנסיעה. על מה דיברנו? האיש נכה, קיבל כדור כאשר ליוה כמאבטח מיכלית דלק שהובילה דלק בשטחים. הוא עלה לארץ מרוסיה שם היה אלוף מישנה, פיקד על חטיבה לאחר שהשתתף 4 שנים בקרבות באפגניסטן. עכשיו הוא מובטל. אם יעבוד לא יזכה לקיצבת הנכות שהוא מנסה להשיג בעוד שהחברה שהעסיקה אותו מתנערת מחובותיה. שוחחנו על דא ועל הא, הוא שאל אותי בעד מי אצביע בבחירות וניתח בידע רב את מאפייני המפלגות המתחרות ובעיקר מנהיגיהן. וגם שאל "מה אתה חושב, צה"ל חזק או חלש?" ואז השיב בעצמו "חלש". חלש כי אין אידיאולוגיה. לאיש אישה העובדת בהר חוצבים בעמדה חשובה, אבל המשרה לא מובטחת, כך אמר. מיודעי החדש נולד בסיביר בעיר קטנה (כ-100 אלף תושבים) שבין נובוסיברסקי (3 מיליון) לבין אומסק (3 מיליון). כידוע לכם סיביר זה מקום רחוק וקר, חשבתי שאף אחד לא בא לגור שם מרצונו. שאלתי: "איך הגעת לסיביר?" אמר: "נולדתי שם". שאלתי: "והורך, מי גירש אותם לשם, סטלין?" אמר: "לא, הם ברחו מהיטלר". וככה יצא שיהודי שמוצאו בתחום המושב אוקראינה נולד בסיביר. הוסיף ואמר: "סיביר זה טוב". "טוב למה?" שאלתי, "לבריאות" אמר. האקלים שם בריא לבריאות. כמו רוב היהודים בברית המועצות למד בקולג' הטכני בעיר, מתמטיקה ומדעים. כשגמר התגייס לצבא הרוסי שם טיפס בדרגות. בכדי לעלות יותר בסולם הדרגות היה עליו ללמוד באקדמיה הצבאית, ובכדי ללמוד שם היה צריך לשרת שנה באפגניסטן. באותן שנים נלחמה בברית המועצות מלחמה מיותרת בארץ נידחת אפגניסטן. אפגניסטן זה המקום בו עשו לרוסים, שעד אז נחשבו כבלתי מנוצחים, את המוות. ידידינו ביקש שנה באפגניסטן ונשאר ארבע שנים. כולה יהודי קטן והוא גיבור אפגניסטן. וכאו ועכשיו כולם דורכים עליו.

הסיפור על ידידי הסיביראק הוא רק ההקדמה. הסיפור העיקרי נסב על טיול לאילת. ומעשה שהיה כך היה, כפי שכבר סיפרתי לכם קיימת בחיפה אגודה לחקר ארץ ישראל. האגודה מנהלת על ידי שתיים וחצי בנות ובן בהתנדבות ואף על פי כן היא פועלת כמו שעון שוייצרי. יותר נכון, כמו שהיה פועל שעון כזה אילו היו השוייצרים ממשיכים ליצר שעונים שוייצרים. הטיול תוכנן מזמן וכבר נקבעו מראש המקומות בשטח והמקומות באוטובוס וגם מקומות הליכה והאוכל. רק הגשם לא נקבע מראש והוא, 4 ימים לפני הטיול, שטף את השדות ואת המטעים של קיבוץ אילות. גם המדריך נקבע וגם הוא בא. יום לפני הטיול, נסעתי לחיפה

להדס ושם ישנתי בהתרגשות גדולה כיאה ליום הקודם לטיול השנתי. בבוקר קמנו, ארזנו והטענו את הסנדוויצ'ים שהדס הכינה מבעוד מועד, העמסנו על גבינו וצעדנו למרכז זיו. האוטובוס כבר היה שם. בפתח עמדה אישה גבוהה ותקיפה ופסקה "אתם נון אחד" שזה אומר בקיצור, אתם יושבים בספסל הראשון בצד הנהג. ישבנו בציטנות במקום הנפלא והאוטו התחיל לנסוע. חצי שעה טיול בחיפה לאסוף את האנשים אחד אחד ושנים שנים שהמנהלת פוסקת פוסקים כגון צדי שלוש כלומר צד הדלת ספסל שלישי על פי הרשימה שבידה. לבסוף יצאנו מחיפה והגענו להרצליה שם עלה המדריך כשהוא סוחר ערימות של חפצים אשר יכבדו בהמשך המסע. למי שכבר מזמן לא נסע בטיול מאורגן קשה להבין את מוסד המדריך. אף על פי שכולנו אנשים מבוגרים והיינו הורים ומורים, בטיול נכנסנו לתפקיד של הילדים והמדריך לתפקיד של ההורים והמורים. אם הוא יכול, הטיול יוצא גדול ואם לא, אזי אכזבה מהכול. הפעם המדריך היה כזה שיכול הכול ונוצרה בינינו אהבה מופלאה. הוא כינה אותנו "אליטות שוקעות" ואנו השבנו אהבה אל חיקו כיאות.

נסענו בכביש עוקף באר שבע ואני שמתעסק עכשיו באיזורי עדיפות (הנגב והגליל), מה שנקרא פעם "פיזור אוכלוסיה" מצאתי שאין צורך לפזר אותה, האוכלוסיה כבר מפוזרת. מאהלי בדואים (הבנויים מפח) מאופק לאופק. ואז הגענו למכתש הגדול, שם עלינו הרים וירדנו בקעות (חלק ברגל) עד שנמצאנו בנחל חתירה בתוך קניון יפייפה שבתוכו גדלים עצי אשל. המדריך הוציא חליל צד ופצח בניגון של מוסיקה קלאסית את מול קונכית הקניון וההדדהד. אני הלכתי לקצה הקניון למפל ומה מצאתי? שאריות של חרא שנאמר "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע".

משם נסענו בכביש הערבה לכיוון אילת. שתקתי כל הדרך. למה? כי לאורך כל הדרך היו גידולים ומפעלים אשר כמעט בכולם היתה לי יד. לא יד ממש כי לא בניתי ולא עשיתי וגם לא אכלתי חול, אבל השתתפתי במחשבות ובתכנון של הדברים האלה. לא לא דיברתי כי מי היה מאמין. היו שם בריכות וגידול דגים באמצע המדבר, בתי חרושת, מטעים למיניהם ומטעי תמרים במיוחד, ירקות ואצות, מכון לריבוי דגים והעיקר הרכבת שלא הוקמה והנמל ובכולם היתה לי יד. בטיול הזה את כולם מלבד אחד, שמרתי בסוד מוחלט, אחד נפלט ועליו יסופר להלן. אפשר להגיד שזו היתה בשבילי נסיעה כנסיעתו של חוני המעגל. חוני דן שבעים שנה ישן וכשקם יצא להסתכל בעולם ומה מצא? שהעולם מתגלגל בלעדיו, אין איש זוכר את מעשיו בחייו. כך גם אני.

הגיע הזמן להשתין. המדריך (מעטה, יוסי) עצר ליד חוות 101, חוותו של כושי והכריז "8.5 דקות להשתין ובחזרה לאוטובוס". בזריזות לא אופיינית עשיתי את המוטל עלי והלכתי לחפש את כושי (כושי הוא ילד מסיפור אחר). "הוא ישנו, אך נסע לאילת" כך ענה לשאלתי המכונאי

במוסך. מהר ניצלתי את זמן שנותר לטיול בחווה, איזו חווה, עיין לא ראתה. ערבוביה של חדרים ואולמות וחצרות פנימיות אשר נבנו מבולי עץ וקרשים. כל אחד נבנה בזמנו, כל אחד מכוון לתפקידו וכולם ביחד מהווים הרמוניה מופלאה. היו שם חוות זוחלים, משחקה לילדים, מוסך וחוות בעלי חיים שראיתי רק את אפס קציה מפני שבשניה היעודה חזרתי למושב וחי תאוותי בידי.

נסענו עוד והגענו לאילות. זהו קיבוץ ממש ליד אילת שבו קיבלנו חדרים וישנו. השינה בקיבוץ אילות הזכירה לי סיפור מפעם. יום אחד פגשתי את דובי קצין בסירת המהוללת משכבר הימים. מאז הוא הספיק הרבה וכאשר פגשתי אותו היה מזכיר קיבוץ אילות. הוא שאל אותי למעשי ולאחר שעניתי אמר: "יש לי עבודה בשבילך" אנחנו מגדלים את דג הדניס בכלובים בימה של אילת. את הדניס ביתו במכון אשר באילת על שפת הים. עכשיו אנו רוצים לביית דגים נוספים. בים דגים רבים, מהם עלינו לבחור, אולי אתה תוכל לעזור. גייסתי את בני שי וירדנו לאילת. ביקרנו את הדגים שבכלובים, דברנו עם חוקרי המכון ואספנו אינפורמציה על המוני מיני דגים. נותרה השאלה איך בוחרים מביניהם את הדג הנכון. כדי למזער את המאמץ הצענו טכניקה של מסננות. מסננת לפני מסננת. הראשונה תסנן החוצה לפי אפשרות הגידול, השניה לפי מהירות הגידול, השלישית לפי טיב הדג והרביעית לפי מחירו. אפשרות הגידול כיצד? שאלנו את החוקרים ואמרו: "יש דגים טריטוריאליים ויש החיים בעדרים. את הטריטוריאליים אי אפשר לגדל צפוף בכלובים" והרי לכם מסננת. שהינו שם שלושה ימים. למדנו חשבנו וחישבנו ובאנו אל ראש המעבדה וסיפרנו את אשר יצא. אמר לי שי: "דגים טריטוריאליים כאשר מצופפים אותם מספיק הופכים לעדר" וכך הלכה חמורי.

לימים עסקתי בתכנון ירושלים ובירושלים כמו בירושלים היו לנו מומחה לחרדים ומומחה לערבים. המומחה לערבים טען בחום שערבים צריכים בית על מגרש כי הם טריטוריאליים. אמרתי: "יש דגים טריטוריאליים ויש החיים בעדר, אבל דגים טריטוריאליים כאשר מצופפים אותם מספיק הופכים לעדר. צאו וראו בשכונת א-ראם."

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. למחרת יצאנו לכון וואדי עמרני. ירדנו מן האוטו והלכנו לוואדי. בוואדי קוביות אבן ענקיות שנפלו והתגלגלו במורד הוואדי בשטפון שקרה לפני הרבה שנים. האבנים, אבני חול חומות, חלקן במגוון שכבות צבעוניות, נראו כאילו שנוצקה עליהן גלידה מותכת וכך נראו גם קירות הוואדי. הלכנו ביניהן ונראינו בעינינו כחגבים. לבסוף הגענו לעמודי עמרם שעמדו נטויים ועטרות אבן לראשם. יוסי נעמד בין שני העמודים כשמשון הגיבור בציור של דורה, הוציא את חלילו וחילל לפי הגובה ואז קרה הדבר. המדריך (יוסי) אסף את העם ואמר: "מי הירא ורק הלבד ישוב על עקבותיו", כמו גדעון ירובעל בסיפור על

מדין. אמר ואני מצאתי עצמי השני בשורת המלקקים כאשר לפני מלכת הכיתה (שהיא ילדה מסיפור אחר). היא השתפנה, נשארנו יוסי ואנוכי. הוא טיפס במעלה הצוק החלקלק כיעל בחגוי הסלע ואני אחריו כבלון נפוח וכך בסנפלינג נטול חבלים עלינו במצוק, ראינו את המחילות בהן חפרו אבות אבותינו נחושת וירדנו במצוק גאים ונפוחי חזה אל בין המון העם שכבר הגיעו לשם.

אחר הצהריים נסענו דרך אילת ועלינו בשביל לוואדי (שכחתי את שמו) ראינו מצוק עשוי שכבות גיר וחול מקוטעות שדמה לחולצה משובצת ואחר כך מצוק גרנית כהה. וחזרנו את כל הדרך בחזרה לאוטו ומשם לאילות. בלילה הלכתי לישון בעוד שהדס וכל האחרים נסעו לראות את אילת. כך חשבתי אבל התברר שיוסי הביא אותם למקום שבו רואים את עיכבות השיטפון אשר מחה מעל פני האדמה את השדות והמטעים של קיבוץ אילות. כן, גם היום יכול שיטפון במדבר הצחיח לגרום לאסון.

עיקר שכחתי, ביום השני לטיול (הוא יום שישי בשבוע) ביקרנו גם בשתי בריכות ענק חדשות הנמצאות מצפון לאילת בשכנות לגבול ירדן ולשדה התעופה של עקבה. נסענו בדרך עפר והתקרבו ככל האפשר, האוטו עצר ואנו התגנבנו חרש חרש (כך חשבנו) אל שפת הבריכה בה שחו המוני פלמינגו. באופן רשמי הם חונים כאן בדרכם אל ביצות הסוד שבאפריקה (חלק הנילוס העובר בסודן) אבל כנראה הדונליאלה מצאה חן בעיניהם והם נשארו לחרוף כאן. כרגיל הלכתי שני ולכן זכיתי לראותם מתעופפים בבהלה והמראה היה נהדר. עמדנו ליד הבריכות ועלי הוטל לספר את עניין הדונליאלה לקהל. וכך עמדתי על שפת הבריכה, מאחורי הרי אילת ומלפני הרי אדום, חובש לראשי כובע מגוחר ומרצה. לא היה דבר מצחיק מזה, אבל אף אחד לא הניד עפעף וכולם שתו בצמא את דברי. אתם רוצים לדעת את הסיפור? ובכן: יום אחד נכנס נרעש מהנדס ממפעלי ים המלח למשרדו של יואש וועדיה וקרא: "יש חיים בים המוות" יואש שאל: "איך זה יכול להיות?" והאיש הוציא מכיסו מבחנה ובה נזל כתום ואמר: "דונליאלה". מסתבר שהאצה הזו הסתגלה לחיים במים מלוחים מאוד על ידי כך שבמקום הכלורופיל הירוק היא מכילה בטא קרוטן כתום. בעקבות הפתיחה הזו החלו במחקר האצה אבל לא ידעו למה. בשנות השבעים היה משבר הדלק הראשון. מדינות ערב התארגנו והעלו את מחיר הדלק, הכפילו וריבעו אותו. אז הציעו את הדונליאלה כמקור לדלק כי היא מכילה גם הרבה גליצרין. בשנות השמונים מחיר הדלק ירד פלאים ואז הציעו את הדונליאלה כמקור לבטא קרוטן, צבע מאכל טבעי שהוא גם אנטי-אוקסידנט בריא לבריאות.

בשנות השמונים מצאתי עצמי בארוחת ערב אינטימית עם ראשי המחקר החקלאי הישראלי אשר שהו בווינגטון הבירה. היתה שם בלונדינית יפיפיה שראיתי ושכחתי. לימים, בארץ, הזמינה אותי לעבוד איתה. לעבוד על מה? על הדונליאלה. היא, פרופסור לביוכימיה

מאוניברסיטת באר שבע, פיתחה דרך לגדל דונליאלה בשרוולים זקופים העשויים פלסטיק שקוף מעין עצים כתומים וכך נהייתי גם אני מעורב בדונליאלה. לא כל כך כמוה שהרי היא ובעלה מכרו את כל נכסיהם הפרטיים בכדי לממן את הניסוי הזה ואני רק בחנתי את הכדאיות, אבל בכל זאת הרגשתי שותף למאמץ. לפני ימים אחדים ראיתי בעיתון שהחברה שלה הונפקה בבורסה ושמחתי בשבילה.

במקביל חקרו את הדונליאלה במכון וייצמן ושם פיתחו טכנולוגיה לגידולה בבריכות פתוחות. את הידע הזה קנתה חברת כור. היא פשטה את הרגל, וכשהאוניה טובעת מה זורקים לים? את הטלית והתפילין. וכך מכרה כור את החברה בעלת הידע ליפנים, וכל הנוסע לאילת רואה את השלט NBT (שם החברה היפנית) מתנוסס ולצידו שני הדגלים דגל יפן ודגל ישראל. ומאז ועד היום המוני יפנים מכרסמים כמוסות דונליאלה המיוצרות באילת, ומבריאים למיליוניהם.

ויהי בוקר ויהי ערב יום שני. למחרת קמנו ונסענו לקניון האדום. הדרך עברה בהרי אילת, ערבוביה של אדומים צהובים וחומים. הדרך התפתלה, עלתה וירדה עד שפגענו במקום. האוטובוס נעצר והתחלנו לרדת בקניון האדום. אחד אחד ירדנו במורד הצוק, אחדים על רגליהם ואחדים על תחתיהם. במקומות התלולים מאוד נעזרנו בחוקי הברזל שהיו נטועים באבן החול האדומה. ירדנו וירדנו עד שהגענו לתחתית הקניון. פיסת שמיים כחולים מעלינו, קיר אדום משמאלינו, קיר אדום מימיננו ואבן גיר ענקית צהובה תלויה מעלינו על בלימה. ושוב ניגן החליל והדהד הדהד והאנשים ישבו ונחו, צילמו ונחו, אבל אז התברר שצריך לעלות את כל הדרך בחזרה אם כי במסלול אחר. התחילו לטפס ואני עמדתי למטה והסתכלתי על שורת המטפסים הדבוקים למצוק ממעל. אחד עם מקל ואחת בלי מקל, אחד עם ושניים בלי וכן הלאה שורה ארוכה. חשבתי איזה זקנים גיבורים. רציתי לצלם אבל שכחתי איך. המדריך כינה אותנו "אליטות שוקעות". אולי שוקעות אבל בגאון.